

сами о собі ■
сами о себе ■
самі про себе ■
самі пра сябе ■

samiosobie

місячнік сапэчна кulturalны / 174 / маі 2023

Студыя фальклёру падляшскіх Беларусаў

Сёлета Студыя фальклору падляшскіх Беларусаў Жэмэрва, якая дзейнічае пры Музею малой бацькаўшчыны ў Студзіводах, адзначае сваё дваццацігоддзе. Гэта два дзясяткі гадоў супрацоўніцтва паміж чатырма пакаленнямі носьбітаў культуры і іх вучнямі.

■ Жэмэрва – гурт, які за 20 гадоў свайго існавання шмат зрабіў для беларускай культуры на Падляшшы. Яго пачаткі можна аднесці да першых майстаркласаў «Лета з традыцыяй», якія прайшлі ў Студзіводах у ліпені 2003 года. Менавіта там нарадзілася ідэя стварыць гурток, які б збіраў, захоўваў і перадаваў

традыцыйныя падляшскія песні і танцы. Неўзабаве Жэмэрва стала групай, якая прыцягвала да сябе ўсё больш маладых людзей, што цікавіліся традыцыямі сваіх продкаў.

З самога пачатку Жэмэрва выязджала ў розныя вёскі і мястэчкі запісаць традыцыйны фальклор, як на Падляшшы, так і

беларускім Палессі. Запісаны матэрыял дазволіў выпусціць шмат кампакт-дыскаў, якія змяшчаюць песні і інструментальную музыку, сабраную падчас асабістых экспедыцый. Група сустрэла тады шмат людзей, ад якіх вучылася традыцыйнай культуры.

Жэмэрва – гэта не толькі музычны гурт, але таксама (маг-

чыма нават перш за ўсё) група аматараў культуры. З гадамі суполка Жэмэрвы становіцца ўсё больш і больш шматлікай. Гэта звязана перш за ўсё з кантактамі з беларускім Палессем. Тут можна ўгадаць знаёмства са славытымі майстрамі па традыцыйнаму спеву і народнаму танцу Ірынай Мазюк ды Сяргеем Выскваркай. Паўплывалі на гэта таксама паездкі ў Літву і Латвію (там група пазнаёмілася між іншым з дударом **Эдуардам Клінцам** і рыжскім этнамузыкалагам **Сяргеем Алёнкіным**). Сям'я сяброў Жэмэрвы налічвае зараз сотні людзей, якія займаюцца адраджэннем культуры сваіх мікрарэгіёнаў.

У сваіх дзеяннях Жэмэрва акцэнтуюе ўвагу на захаванні асаблівасці падляшскай і палескай музыкі і яе папулярнага сярод маладога пакалення. Арганізуе розныя культурныя мерапрыемствы – сустрэчы, канцэрты і майстар-класы. Такім чынам хоча прыцягнуць увагу моладзі і паказаць ёй, якой прыгожай можа быць іх традыцыйная культура.

У апошні час студыя Жэмэрва займаецца таксама стварэннем этнаграфічных, дакументальных фільмаў. Пасля «Прывэлі нас сюды песні Вашых бацькуоў» (прэм'ера у 2021 г.), наступным фільмам з'яўляецца «Там за лісам, за бором...», якога прэм'ера запланавана на 6 мая г.г. ў бельскім кіно і прымеркавана да 20-годдзя студыі.

За дваццаць гадоў сваёй дзейнасці Жэмэрва стварыла сваю культурную прастору і супольнасць людзей, для якіх вельмі важная культурная каштоўнасць традыцыйнай музыкі. У сучасны час, калі традыцыі становяцца ўсё менш і менш папулярныя ся-

род моладзі, Жэмэрва нагадвае нам пра багацце падляшскай культуры. Тым самым з'яўляецца яна вельмі важнай і заўважнай часткай падляшска-беларускай культурнай мазаікі.

Два дзесяцігоддзі дзейнасці студыі апісаны ў каталагу, які калектыў прэзентуе з нагоды свайго юбілею. Змешчаныя ў альбоме фатаграфіі ілюструюць супрацоўніцтва з носьбітамі традыцыі і шматгадовую працу з маладымі

людзьмі. Важнай часткай выдання з'яўляецца таксама каталаг музычных выданняў студыі. Знойдзем тут падрабязны пералік зместу ўсіх 21 аўдыё і відэа-дыскаў, выдадзеных студыяй.

Галоўныя, юбілейныя мера-

прыемствы фальклорнай студыі Жэмэрва пройдуць ў дзень свята Юрыя Пераможцы, 6 траўня. Падрабязныя інфармацыі знаходзяцца на афішы.

Максім Фіонік
фота аўтара

Studio folkloru podlaskich Białorusinów
ЖЭМЭРВА Dwudziestolecie
6 maja (sobota) Dzień św. Jerzego – Juryja

MUZEUM W STUDZIWODACH – POLE STARYJE PORUBY
13.00: Pieśni wiosenne w muzeum oraz obchód zasiewów żyta

BIELSKI DOM KULTURY, ul. 3-go Maja 2
HOL PRZY WEJŚCIU
16.00: Prezentacja najnowszej płyty kapeli *Hajda Banda*

SALA WIDOWISKOWA
16.30: Premiera kinowa filmu *Tam za liesom, za borom...*
17.20: *Wiosna, Żemerwa i Przyjaciele* – koncert jubileuszowy

7 maja (niedziela)
SZASTALĘY gm. Bielsk Podlaski
14.00: Pieśni wotoczebników, korowody wiosenne, śpiewanie ohulek, potańcówka

Wydarzenie odbywa się w ramach:
XX PODLASKO – POLESKICH
SPOTKAN W TRADYCJI
TAM PO MAŁEJ OJCZY

Organizator:
Stowarzyszenie Muzeum
Małej Ojczyzny w Studziwodach
Współorganizator:
KGW w Szastalach

Dofinansowano z dotacji:
Powiatu Bielskiego
Urzędu Miasta w Bielsku Podlaskim

Stowarzyszenie Kulturalne Ruś zaprasza na spotkanie z **Anną Fionik** i **Doroteuszem Fionikiem**, które odbędzie się **25 maja** w Centrum Kultury Prawosławnej przy ul. św. Mikołaja 5 w Białymstoku o godzinie 18. W programie prezentacja najnowszej książki Doroteusza Fionika „Parafia Malesze. Historia i kultura” oraz prezentacja „Studia Folkloru Podlaskich Białorusinów Żemerwa” z okazji 20-lecia działalności zespołu.

Вечная бежанка

У час першай вайны мая мама **Аня** мела 12 гадоў. Разам з усё сям'ёй выехалі яны на Галіцыю, як бежанцы. Падчас дарогі памёр тата, і там дзе памёр – там яго і пахавалі. Калі заехалі на месца, памерла і мама. Засталася шасцёра дзяцей – чатырох сыноў і дзве дачкі – дзевяцігадовая **Паранька** і мама Аня. Двух братоў ужо былі жанатымі, і ні адзін не хацеў апекавацца сястрычкамі, бо і самім было цяжка ўтрымацца на чужыне, прытым у час вайны. Але самаўрад у гэтай мясцовасці рашыў, каб дзяўчаткамі заняліся імі людзі. На вясковым сходзе адна багатая пані сказала, што возьме гэтых сіротак да сябе, каб іх не раздзяляць. Падпісала дакументы і забрала дзяўчатак да сябе дадому. Мела яна двое малых дзяцей. Прынесла бярозавую галінку і павесіла на сцяне, сказаўшы малым, што маюць слухацца няні Ані, а калі будуць непаслухмяныя, нянецка можа гэтай розчакай ударыць ім па ножках. Гэтая галінка гэта дух святы – «адвучыць ад злосці, не паломіць косці»!. Дзеці паўтарылі гэты вершык і вельмі слухаліся няні. Гаспадыня была багатая і вельмі добрая. Аня занялася малечамі, а Паранька паліла ў печах пачкаванай саломай, бо ў гэтай мясцовасці не было лесу. Пані з мужам часта выязджалі дарожкай у госці, запрашалі таксама гасцей дахаты. Мелі добрага кухара, які смачна варыў, а кожны трэці дзень пёк хлеб. Аня падрасцала, і кухар прасіў у яе дапамогі, бо было яму цяжка. Пані была задаволеная, што Аня яму дапамагае і ўмее ўсё зрабіць, і Паранька занялася дзецьмі.

Кухар прасіў Аню, каб расчыня-

ла хлеб, на другі дзень замясіла і ў печ памагала яго ўсадзіць. Хлеба не пяклі там у бляхах, а на лапатцы, высланай лісцем хрэну або капусты. Выраслы хлеб Аня клала на лапатку, прыгожа ўфармаваны ў буханку, і ўсоўвала ў разагрэтую печ. Пару гадоў памагала ва ўсім кухару Аня, усяго ад яго навучылася. Калі адышоў, пані кухмаранне перадала Ані. Вельмі расхвальвала яе перад гасцямі, што такая маладая, а вельмі смачна варыць, а які хлеб пячэ! Так хваліла Аніна майстэрства па ўсёй Галіцыі. Прыехаў у сваты да яе хлопец. Спадабаўся Ані, але не хацела выходзіць замуж у чужой старане. Спадзявалася, што неўзабаве наступіць такая хвіліна, што забярэ сваю сястру і вернуцца на радзіму. Браты намаўлялі, каб ішла за гэтага багатага хлопца, і не трэба будзе ёй даваць пасагу. Аня выйшла за галічаніна, а неўзабаве ўся яе сям'я выехала дадому – вайна сціхла. Але для Ані пачалася вайна. Спачатку пасля вяселля было някепска, але пасля свякруха штодзень ёй паўтарала «не магу глядзець, як па маіх высокіх парогах ходзіць бежанка». Хаця была Аня умелай гаспадыняй, усё была найгоршай. Была ўжо ў сёмым месяцы цяжарнасці, але не мела падтрымкі і ў мужа. А ён да яе стаў зусім абыякавым. Аня была зусім безабаронная. Калі б свякруха была адразу такая кепская для яе, адразу паехала б з сям'ёй у сваю старонку. Не мусіла б так пакутаваць. А тут і муж перайшоў на бок свае маткі, і сказаў, што гэтыя багатыя парогі не для яе. Намовіў Аню, каб ехала дахаты. «Едзь дахаты, а калі заедзеш, напішаш ліст, дасі адрас, і я прыеду да цябе». Аня была такой наіўнай, што паверыла ў гэтую намову. Муж даў ён грошы на дарогу, але нават не правёў на станцыю. Пайшла адна з вузлячкам. Я на яе месцы праз пару хвілін вярнулася б, сказала б, што мне кепская або

нават напалохала яго нейкай установай. Якія б часы не былі б, але жанчыне ў такім стане памаглі б, а ім быў бы сорам. Але я іншая чым мая мама Аня – ведаўшы, што рацыя за мною, не паддаюся!.. Дайшла Аня на станцыю, заплаканая, выцягнула хустачку, вочы выціраючы, і з вузлячка выпалі ёй тыя грошы на білет. Расплакалася ўголос. Як паедзе дадому, калі не мае грошай на білет? Падышоў да яе старэча, распытаўся, колькі грошай згубіла. Даў ёй грошы, столькі, колькі згубіла. Ці мо ён знайшоў згубленыя грошы, ці аддаў свае выпрашаныя? Скажаў: «Купі білет і едзь з Богам, а ён, за тое, што так паступіў, не будзе бласлаўлены Богам».

Аня вярнулася на бацькаўшчыну. Стала жыць у старэйшага брата. Нарадзіла сына, назвала яго **Міхайла Сыч, Сцяпанавіч**. Браціха мела малое дзіця, і так на змену займаліся малымі – пільнавалі іх або ішлі ў поле. Калі дзецям было два гады, браціха стала злавацца, што Аня ўсё жыве з імі, а нянька ўжо непатрэбная. На шчасце бацьшкі пасля службы аб'явіў, што прыме няньку да дзяцей. Аня пайшла адразу на плябанію. Бацьшкі адразу яе прыняў, бо Аня славілася як вельмі добрая кухарка, прыехаўшая з Расіі, часта нават бралі яе да рыхтавання вясельных гасцін, хаця па вайне ўсе жылі ўсе скромна – яна ўсё ж умела спраўна і смачна ўсё нарыхтаваць. Бацьшкі прыняў Аню

разам з дзіцём. Была на плябаніі як няня і гаспадыня пяць гадоў.

Да бацюшкі прыходзіў адзін удавец , **Ілья**, з суседняй вёскі Рагачы (Аня была з вёскі Мікулічы). Ён даўжэйшы час быў у Маскве і вярнуўся з пятнаццацігадовай дачкой на радзіму. Быў вельмі дагледжаны, насіў капялюш і хадзіў з элегантай палачкай, хоць не кульгаў – для прэзэнцыі. Быў адукаваны, ведаў пару моў. Бацюшка запрапанаваў яму, каб ажаніўся з яго гаспадыняй: «Ты маеш дачку, Аня мае сына, падыходзіце да сябе. Я страчу добрую кухарку і няню, а для цябе будзе добра я жонка і дзецям маці». Так і сталася – пажаніліся яны ў 1928 годзе. І да 1941 года было нас васьмёра: татава дачка, мамін сын Міхайла, і супольных пяць сыноў, і я шостая – я нарадзілася ў 1939 годзе. Мая мама Аня не была шчаслівай з мужам. Ён яе не шанаваў, хаця шанавала яго дачку як сваё дзіця. Не цаніў таго, што Аня працавітая. У тыя часы

ўсё трэбы выткаць на кроснах з ільну, якога апрацоўка таксама патрабавала шмат працы. Мой бацька папіваў. Яго дачка **Вера** не мела ніякіх удач, яе маці памерла на сухоты, дзяўчына таксама выглядала быццам бы мела сухоты, але дажыла да 91 года. Мы яе вельмі кахалі. Мамін сын Міхайла выехаў у Германію, і не вярнуўся з-за айчыма. Але мая мама ў 1963 годзе наведала сына, і была шчаслівай, што магла ўбачыць сваё дзіця перад смерцю.

Аня была вельмі веруючай, да 85 года жыцця што нядзелю хадзіла тры кіламетры ў царкву. Дажыла да 88 гадоў. Усё жыццё муж называў яе бежанкай.

Адзінае, што была шчаслівая з-за таго, што мела здаровых дзяцей. Усе пажаніліся, ніхто не развёўся, нікога не спаткала турма. Двух старэйшых Аніных сыноў засталіся на гаспадарчы, трох набыло высокую адукацыю і жылі ў горадзе. Я па прафесіі краўчыха, і была шчаслівая з маім мужам-селянінам, пражыла з ім 42 гады. Дзевятнаццаты год я ўдава. Трех маіх братоў ужо не жыве, а трое нас засталася. Я дачакалася дзевяцірых унукаў, дзесяцірых праўнукаў. Жыву цяпер у Беластоку. Памагаю ўнукам. Дбаю ад помнікі і памяць тых, хто адышоў.

Надзея Карчэўская

Дом

■ Ах, дом... У тапаграфіі зямлі і неба заўжды ён у цэнтры свету, як валун гранітны, магутны і непарушны, і як свяцілішча. Кожны дом – гэта адзін з шматлікіх воблікаў-твараў Радзімы.

Куды ні глянь вачыма вакон – то нівы, то лясы. Між імі далінкі, пагоркі і дарожкі. Дом знаёмы з кожнай мясцінкай, кусцікам, галінкай, травінкай, пясчынкай, пылінкай, іскрынкай-расінкай.

Сонца сыпле пазалоту. На гонях ветрык сваволіць. Калі прыходзіць веснаход, усё вакол бурліць, квітнее, радуецца. У спякоту лета звоніць пшаніцы медзь. Восенню доўга-доўга нясецца жураўліны покліч развітальны. Зімой у чыстым палі кружыцца завая дымная.

Дом увабраў у сябе чырвань

усходаў і захадаў, срэбра дажджу, вобліскі бліскавіц, краскі радугі над краем, аганькі-жарынкі даспелых рабін і калін. Ад світаньня да змярканьня чуе пошумы хвояў, перагуды лугоў, перазвоны крыніц. Ноччу заглядае ў калодзеж неба.

Дзе дом, там адвечны, несціханы пульс зямлі. Неба якраз тут найвышэйшае, зелень найзеланейшая, зоры найяснейшыя і ціша найцішэйшая.

Дом не любіць самоты. Цікаваць яго людзі, жыццё, любоў, гісторыя, сённяшні дзень і будучыня. Выглядае сваіх у дарозе і бездаражы, спазірае за гарызонт – у бязмежныя далі. Усім і ўсяму шукае гармонію. Піша летапіс сям'і, бо з ёй найлепш здружыў.

Стварае шанцы уцёкаў ад людскога раўнадушша, жорсткасці, нянавісці, здрады, болю і розных нягод. Пад крылы свае найперш бярэ тых, каму горычна ў сэрцы. У клунак вяжа неспакой.

Стаіць у зоне святла і жыцця. Збірае крышынкі дабра, дорыць усмешкі. Адганяе думкі калючыя і чорныя навалы хмар. Словы яго ціхія, пшчотныя, шчырасці поўныя. У сэрцы ёсць і песня, і сляза. Кожнага вітае хлебам-соллю.

Круг вернасці крэсліць. Злучае прыроднае, зямное, нябесное, святое. Стварае прастору свабоды. Быццам крэпасць-храм, ратуе ад паветра, агню і вады. Душы ён наталяе малітвай, якая дае ўсё новыя сілы ў штодзённай мітусні.

Несмяротны, жыццярадасны, прадзе жывую нітку летуценняў. Днямі і начамі тчэ кілім надзеі. Уздымае крыллі да ясных узлётаў – каб гмахі сэрцаў не пападалі ў руіну, каб Радзіма палыном не зарастала!

Ах, дом ... Мой адзіны дом з ясным дахам – светлы ён і шчасны.

Юрый Баена

Музей Духовні Скарби України

У відомого київського лікаря-кардіолога, а згодом – арт-дилера, Ігоря Понамарчука (1954-2020) одразу після відновлення Україною незалежності в 1991 році, виникла дуже велика і амбітна мрія: створити музей давньої української ікони. Задача не з простих, але завдяки вірі та запалу його вдалося створити.

У 2005 році двері будівлі в центрі Києва відкрилися для українців і цілого світу, щоб продемонструвати історію віри та мистецтва народу у понад чотирьох сотнях образах 15-19 ст. Зараз це одне із найбільших у світі зібрань давньої української ікони (поряд

з музеями у Львові, Сяноку та Перемишлі).

Через різні історичні перипетії до сьогодні зберіглася лише невелика частина давніх українських ікон, що суттєво підвищує значення кожної речі. Тоді як згадувані колекції ікон диспонують переважно регіональні ікони, то київський музей, який отримав промовисту назву «Духовні скарби України», має у своїй

також строкату релігійну мапу (що вирізняло її від Росії): ікони походять з православних, греко-католицьких церков, римо-католицьких костелів. В експозиції музею відвідувачі побачать не лише еталонні твори українського іконопису найкращих майстрів, а й твори малярів без визначних художніх навичок, які прикрашали стіни вбогих сільських церков, це дає змогу цілісніше та об'єктивніше подивитися на історію української ікони.

Проте були і зовнішні обставини такої концепції зібрання, які набули зараз актуальності знову. Українська ікона в середині 2000-х років залишалася (і залишається й понині!) майже невідомою культурному світові, основні знання якого обмежувалися історією російської ікони. Наповнення ж основного фонду ікон цього музейного зібрання припало на пострадянське десятиліття, яке фіналізувалося вибухом української національної свідомості та політичної волі під час «Помаранчевої революції» в 2004 році, коли й відкрився сам музей.

Цей культурно-політичний контекст, а також наступні події, пов'язані з російсько-українськими збройними протистояннями, спонукав наш музей працювати

колекції ікони з усіх куточків сучасної України, маніфестуючи національну єдність на культурному ґрунті.

Музейна колекція віддзеркалює

інтенсивніше для виявлення культурної інакшості українців і росіян. Українські ікони, на нашу думку, є дуже промовистим «вікном», через яке можна навіть не озброєним оком побачити різочу культурну інакшість українців і росіян у до модерний час. Тому нашу мету ми бачимо у тому, щоб озброїти цією «оптикою» інших людей доброї волі, які відкриті до пізнання правдивої історії на Сході Європи.

Наступні роки після відкриття музею пов'язані з організацією роботи в музеї: реставрацією речей, атрибуцією творів, підготовкою каталогів та наукових праць, екскурсійною та виставковою діяльністю, співробітництвом з різними партнерськими музеями, поповненням музейного фонду. Весь цей час музей тримався виключно на приватній ініціативі та меценатстві київської родини Понамарчуків. Але відсутність зовнішньої допомоги значно зменшує можливості інструменталізувати потенціал цих ікон для більш значимих і глобальних цілей. Відтак ми закликаємо світові наукові та бізнес кола об'єднуватися навколо дослідження та популяризації давньої української ікони, що збагатить естетично та інтелектуально, і сприятиме утриманню європейського кордону щонайменше на тисячу кілометрів. Це та культурна зброя, інвестиції в яку безсумнівно принесуть колосальні дивіденди, не руйнувати, а ТВОРИТИ!

Колекція музею «Духовні скарби України» окрім українських ікон XV–XIX століть, налічує сотні стародруків, десятки картин українських митців, зокрема з оточення Адріана Прахова, котрий зіграв величезну роль в художньому житті Києва кінця XIX століття, музей не можна сприймати інакше як один з найбільших осередків культурної пам'яті України.

Daria Dobrijan, fot. autorka

Kraina ditiństwa

Stryki je ruodnoju wioskoju mojeji mamy. To tut, 8 wereśnia 1934 roku, w siemje Leoniły i Andreja Syczewského urodziłasie dziewczynka. Dali juoj imia Nadieżda. Prawie sorok liet puźniej, 30 stycznia 1974 roku siaja dziewczynka stała mojeju mamaju. W Strykach prowęła dietiństwo i ranniu mołodość.

■ Wioska z troch storuon okružona liesom spryjała kochaniu pryrody. I toho lubienia natury nauczyła mene właśnie wona, moja mama. Dłatoho Stryki to właśnie

takaja trochu tajemnicza kraina, de rosli kaczeńci (łataci) i lietom zbirali jahody. Ale może tak po kolejci.

Moje persze wyraźne wspomnienie ze Strykuow. Jedem na jahody. Mnie jakijes piat' liet. Na wuoz siadaje toże moja babcia **Leonila**. Inszy juoj howorat, że wona chwora. Ale babcia uparcie chce jechati

razom. Widocznie jej trudne życie nauczyło byti twerduj. Rano została sirotoju. Bat'ka, **Michała Zabručko**, prawie ne pometala. Wmer jak juoj było try lieta. Mama, **Tekla** z domu Wawulśka umerła w bieżeństwi, deś w okolicy Orenburha. Moja babcia wże jako małaja dziewczynka, jak wernulisia z bieżeństwa w 1918

Dziadek Andrzej Filipowicz Syczewski, niżej mama Nadzieja Andrejowna Zinkiewicz z domu Syczewska, z lewej babcia Leonila Michajłowna Syczewska z domu Zabrocka

U dolu młyn w Strykach (zdjęcie pochodzi z dokumentacji konserwatora zabytków)

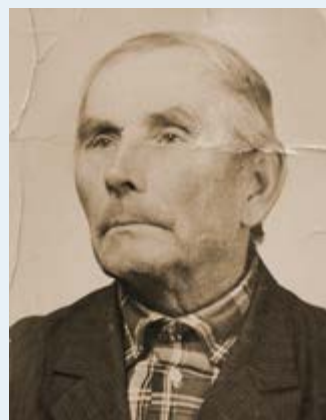
rokowi, musiała tiazko robiti. Dlatoho ne użalałasie nad soboju.

Jahoduw było masa. Ludi toże. Wsie zbirali. Ja toże. Choć mnie tuolko piat' liet, ja nazbirała dwa litry. Wsie diwujuccie. A ja tieszusie. Mnie dobre. Toż to lieto i wsie bliški lude za mnoju. Tohdy ja dumala, szto jahody rostut tuolko w Strykach. Koło Szastał ich ne było. A ja ne znała inszych lisuow.

Potuum pometaju jak mama roskazywała o boruowkach brusznicach, kotory nazywali barańczukami. Byli i na bołoti żurawiny. Na tuom samum bołoti żyli żuołwi. Prawdziwy naszy żuołwi bołotny. W roskazach mamy ne było poziuumok. Może ich ne było w Strykach?

Doroħa do Strykuow mnie koja-ryłasie z kaczeńcami. Nazywali ich łatacia. Byli takije delikatny, żowty. Ćwili pry rowi i dalej pry dorozu na łuhach. Wperucz baczyli kaczeńcy, a potuum widno było młyn. To byw stary witrak, w kotorum ne było wże kryłuw. Toj młyn howoryw, szto Stryki wże bliško. Dawniej toj młyn miew **Franciszek Jaroszewicz**. Byw wuon rodome z wioski Łapcie. Kupiw zemlu na poczatu wioski, de dawniej stojala szkoła. Tam wybudowaw witrak. Teren spryjaw dla witraka, bo byw na takuoj huorci.

Persza żuonka Franciszka umerła i zostawiła dieti, z druhoju dieti ne było. U Franciszka była bardzo pracowita służanka, rodome z Niewina. To była **Stanisława Niewińska**, kotoru nazywali Stacha. I Franciszek swoju posesyju, razem z młynom, zapisaw na Stachu. Mama howoryła, szto na katolickie *Ruzdwo* chodili koladowati do Franciszka. Wuon dawaw mnuoho hroszy. Chotiew tuolko, żeby zaśpiwali koladu „Z narodzenia Pana”. Ne pometaju

Franciszka, tuolko Stachu. I toj młyn, wże bez kryłuw, kotory jakby zapraszaw do Strykuow.

Ja tak lubiła dorohu do Strykuow wesnoju, jak ćwili kaczeńcy. 6 maja jeździli do dietka na *Jurije*. Babki wże ne było. Dietko dumaw kuolko

to kupiti oranżady, żeby chwatiło wnukom. Najperucz była służba w cerkwi na *mohiłkach* w Strykach, a potuum stragany i oranżada u dietka. Ćwili tohdy jabłoni w sadku nedaleko kłuni dietka. Było zelono, wesniano i dobre. W trawie ćwiw mołoczziej. Obsypany kwitkami jabłyni zapowiadali mnuoho jabłyk. Ja welmi lubiłam koszteli. To byli naprawdę sołodka jabłka.

Z toho wesnianoho czasu pometaju wyprawu z żuonkoju diad'ka **Wani**, mojeju ulubionuju cicioju Waloju, na tajemniczy mohiłki z kameniami. *Mohiłki* byli prawie naprotiw domu dietka. Na kameniach byli wyryty jakijes tajemniczy napisy. My ne wmieli toho proczytati. Ciocia rozchylała moch i porosty na tych kameniach i probuwała czytati. Byli tam toże wyryty nezgrabno kryżye. Pometaju szto było tepło, zelono, letali żowty motylie. Wonie siadali na dowhich wołosach cioci. A ja byłam takaja szczaśliwa, szto ciociu maju tuolko dla sebe.

Лена з Ярылаўкі на сцежках адданных Бацькаўшчыне

Potuoam sama jeździłam rowerem do dietka. Ja zachwycalsie ne tuolko kaczeńcami, ale i przylaszczkami, i zawilcami. Ne bylo ich mnuoho. Tam tuolko, de byw mieszany lies. Ja wże w ditiństwi znałam, szto ne ma zawilcuw w sosnowym liesi. Można za toje lietom zbirami jahody. A tam de bylo mokriej rosła łochynia.

W Strykach mnuoho było takich tajemniczych miest. Tomu spryjało otoczenie liesa. Jakiejś kurhany, mohiłki itp. W czas wojny, perez toj lies ne było bezpiecznie. Tam kryjuowku mieli partyzanty. Wonie prychodili do dietka po jedzenie. Babka musiała im dawati jeści. Wonie stawiali rużžo w kutkowi i kazali dawati jeści. Dietko i babka znali czym hrozit dawanie jeści partyzantom i znali czym, jak ne dadut.

Mama koliś była sama w doma. Pryszow partyzant i chotiew „łuku”. Mama ne znała szto tak nazywajut cibulu. I ne dała, bo ne znała, szto maje dati. Odin z partyzantuw lubiw mamu wysoko kołychati. Howoryw, szto w doma zostalacie takaja doczka i szto nazywalacie toże Nadia. Howoryw, szto napisze piśmo jak skończycie wojna i wuon prożywe. Ne napisaw...

Na początku Strykuow stojała kapliczka światoho Jana. Tam prowadiat umerszych w ostatniu dorohu. Tam człek żegnawsie z wioskoju. Nedaleko kapliczki żyw **Włodzimierz Łapiński**. Joho żuonka to była **Maria** z domu Zinkiewicz, ciotka pokojnoho **Grzesia**, ikonopisca. Była to druha żuonka Włodzimierza. Persza żuonka, **Stefania Kaspierowicz**, pochodziła

z Szastał. Wmerła mołodaja pry porodzie.

Jak jechaloscie do Strykuow dorohoj, ktoru nazywali Hranicioju, to wjeżdżaloscie pry tuoj kapliczki. Za jeju pokazuwawsie młyn. Do dietka można było jechati piszczanoju dorohoj, pry ktoruj ćwili kaczeńcy. Zajechati do dietka można było poza kłuniami, ne wieżdżawszy do wioski, abo Hranicioju. Wyprawa do Strykuow to była takaja wyprawa do innoho świata. W Szastałach ne było młyna, kapliczki, tajemniczych mohiłok z kamieniami. Ne było liesa z troch storuon. Stryki mieli w sobie tuolko tajemniczości.

Czy i tak je teper? Młyna nema. Joho prodali i teper nachodiccie w miejscowości Brok. Żurawinuw ne ma. Barańczuki ryedko wystupajut. Po kaczeńcach i żuołwiach zostali wspomnienia. Zminiliscie warunki pryrody. I jak to mama howoryła, ne ma niczoho wiecznoho. Zostali czorny jahody, ktorych mnuoho. Zwłaszcza za borowoju doruożkoju. *Mohiłki* z kamieniami toże je. I kapliczka światoho Jana na poczatku wioski.

Sztoraz buolsz mołodych ludi woroczajecie w wiosku. Na mieście swoich baťkuow czy dietkuw. Świat miniajecie. Ale tuha za naturouu człeka ostajecie. Tuha za ditiństwom, łatocioju, młynom i tym lohkim wietrom wesnowym, ktoru rozwiewaw wołosy cioci **Wali**, na jakich siadaw żowty motyl.

Iwona Zinkiewicz
fot. **archiwum autorki**
Grzegorz Zinkiewicz
Iwona Marcinowicz-Jakimiuk

■ Прафесійным жыццём **Алены Глагоўскай**, Казлоўшчанкі, дачкі **Сафії** і **Віталя** з Ярылаўкі на Гарадоччыне, абдзяліць можна было б некалькі масцітых навукоўцаў. А яшчэ «не вечар» (1959 г. нараджэння)! Палітолаг і журналістка па адукацыі, супрацоўніца Гданьскага ўніверсітэта, кафедры беларускай культуры Універсітэта ў Беластоку, Ольштынскай вышэйшай школы інфарматыкі і эканомікі і іншых школ, сёння прафесар Універсітэта Казіміра Вялікага ў Быдгашчы на факультэце гісторыі (яны тут з гонарам аб'яўляюць пра яе дасягненні – 49 публікацый у кніжных выданнях індывідуальных і калектыўных у іх альма матэр).

Прафесар Алена Глагоўская – старшыня Беларускага культурнага таварыства «Хатка» ў Гданьску, педагог акадэмік, у сферы навуковых яе інтарэсаў м.інш. кнігі «Беларусы на Гданьскім узбярэжжы», была кансультанткай фільмаў – дакументальнага: «Орша не горша» і мастацкага «Жывая Беларусь», «Лукаш Дзекуць-Малей – студэнт юрыдычнага факультэта Гданьскага ўніверсітэта і праўнук выдатнага беларускага дзеяча Лукаша Дзекуця-Малей», пра Мельхіёра Ваньковіча... Доктаргабілітаваны.

Алена Глагоўская друкавала і публікуе мноства даследаванняў у навуковых часопісах – *Studia Białorutenistyczne*, *Архе*, Беларускі гістарычны зборнік, *Бяло-*

С. 62. Прафесар Алена Глагоўская сярод супрацоўнікаў, сваякоў і сяброў у Праваслаўным цэнтры культуры

жа». Аўтарка больш за чатырыста публікацый пра выхадцаў з гістарычнай Літвы і Беларусі, актыўных у сферы культуры, палітыкі і барацьбы за незалежнасць. Яе выданні – між іншым: «Беларусь 1914-1929. Культура пад ціскам палітыкі», «Беларусы на Гданьскім узбярэжжы», «Прыгоды Казюка Сурвілы і іншыя невядомыя польскамоўныя творы Францішка Аляхновіча» («Kurier Wileński»).

Працы Алены Глагоўскай выдаваліся ў Беластоку, Варшаве, Гданьску, Торуні, Быдгашчы, у Беларусі, таксама ў часопісах і выданнях у Беларусі. Аўтарка між іншым выданняў «Пра пасляваеннае жыццё Лукаша Дзе-

СУСТРЭЧА З ПРАФЕСАР

ларускасцю, пра палкоўніка **Гасана Канапацкага** – камандуючага беларускімі войскамі ў Войску Польшкім (1919-1920 гг.), пра «Янку Купалу ў лістах Вінцэнта Станкевіча да Мацея Канапацкага», пра «Юзюка Фарботку – забытага фатаграфіка», пра **Сягрэя Кішыцкага** і яго дарогу да Музычнага тэатра ў Гдыні, пра **Альбіна Стэповіча** («ад музыкі і да палітыкі – пра публіцыстычную і грамадскую дзейнасць»), пра «Польска-беларускія адносіны ў XX ст.: ад Расійскай імперыі да Еўрасаюза», пра лёс Беларусі і беларусаў на аснове **Францішка Аляхновіча**, **Мар’яна Пецюкевіча**, **Анелі і Веранікі Катковіч**, пра лёс бежанцаў, пра дасведчанні польска-савецкага памежжа (1944-1948) ва ўспамінах жыхароў Беласточчыны, пра **Аўгена Бартуля** і іншых эмігрантаў, пра выхадцаў з Беларусі на ўсёй прасторы. І пра «нефармальную» школу беларусіцкіх даследаванняў **Юрыя Туронка** і яго вучняў...

Сабрала матэрыялы да кніг пра **Віктара Шведа**, **Міколу Гайдуча**, **Мацея Канапацкага**. Яе майстры – **Аляксандра Бермані** і **Юры Туронак**. Гісторык даследуе лёсы выдатных беларускіх грамадска-палітычных і культурных дзеячаў у Польшчы і не толькі тут. Сам пералік яе прац і асоб, пра якіх пісала і піша, заняў бы прынамсі старонку часопіса. Матэрыялы збірала па архівах, па мясцовасцях адкуль яе героі родам, сярод сваякоў, чытала ліставанні. Адкрыліся перад ёю схаваныя глыбока сямейныя архівы герояў, даводзіла таксама да таго, што рассакрэчваліся даўно схаваныя таямніцы, адкрываліся складаныя сцэжкі лёсаў. Вяртае яна памяць пра тых, што аддалі сваё жыццё за радзіму, дакладваліся ўсім сэрцам і талентамі дзеля яе развою, якія не бачылі «свету за Беларуссю». Не можа нішто схавацца перад напорыстай, упартай,

stocki Przegląd Kresowy, Acta AI-baruthenica, але і пастаянна ў «Часопісе», у «Ніве». Цяпер прымае ўдзел у праекце УКВ «Межы культурнай ідэнтычнасці ў польска-беларускіх стасунках», мэта якога: пазначыць уплыў культурнай ідэнтычнасці на польска-беларускія адносіны.

Дзякуючы блізкасці, узаемным культурным ўплывам (рэлігійныя, моўныя, гістарычныя) фарміруюцца адносіны паміж палякамі і беларусамі. Пачуццё культурнай самабытнасці значна вызначала польска-беларускія адносіны на тэрыторыі памеж-

куця-Малея ў Польшчы», пра дзейнасць **Фабіяна Ярэміча** ў Сейме II Рэчыпаспалітай і ў беларускім руху, «Ад беларускай граматыкі да палітыкі – Браніслаў Тарашкевіч у гістарычнай памяці», пра «Дылемы ідэнтычнасці на польска-беларускім памежжы», пра «Эмігранцкі лёс беларускага пісьменніка і грамадскага дзеяча Хведара Ільшэвіча», пра «Беларускай-польскія моўныя, літаратурныя, гістарычныя і культурныя сувязі», пра **Язэпа Найдзюка** і **Язэпа Александровіча**, пра **Антана Нэканду-Трэпку** – евангеліка, паяднанага з бе-

адухоўленай, справядлівай і разумнай даследчыцай, якая, які і яе героі – нарадзіліся і працуюць дзеля айчыны. Небяспечнай для бяспамяцтва і манкуртаў-перакрутаў так, што розная палітычная нечысць прабуе зашкодзіць гэтай светлай, шчырай і працавітай асобе, адымаючы напрыклад ёй візу ці доступ да архіваў ці крадучы яе электронную пошту, дзе захавалася шмат матэрыялаў, выкідаючы з вучэльні, уводзячы ў зман чытачоў і плявузгаючы на яе і на герояў. А хай будзе «на пагібель варажэнькам!» – як кажа прафесар **Алег Латышонок**, рэдактар яе чарговай кнігі выдзенай Беларускамі гістарычным таварыствам – За Беларусь не бачыў свету.

Слова пра Хведара Ільшэвіча – беларускага паэта, гісторыка і дзеяча. Кнігу гэту дэманстравалі ў Праваслаўным цэнтры культуры ў лютым, дзесяць гадоў пасля яе напісання.

Хведар Ільшэвіч, народжаны ў 1910 годзе ў Вільні, усё сваё нядоўгае жыццё (38 гадоў) прысвяціў беларускаму нацыянальнаму руху. Спачатку ў міжваенны перыяд у Вільні, падчас Другой сусветнай вайны ў Беластоку, а таксама на эміграцыі ў Нямеччыне. Выданне з’яўляецца вынікам дваццацігадовай даследчыцкай працы Лены Глагоўскай, якую яна пачала ў другой палове 1990-ых гадоў з мэтай вярнуць памяць пра яго.

– У 1965 годзе **Аляксандр Амільяновіч** абячэў Ільшэвіча як прадажнага беларуса, здрадніка, яго – стваральніка Беларускага Камітэту, Беларускага аб’яднання ў Беластоку, рэдактара беларускай газеты «Новая дарога». А тая газета, выдаваная пад немцамі па-беларуску, прычынілася да таго, што вельмі сур’ёзна ўзрасла беларуская нацыянальная свядомасць на Беласточчыне, – сцвярджае прафесарка. – І не была гэта ніякая «гадзіноўка», пра што магу сказаць, прачытаўшы тыя экзэмпляры, якія захаваныя ў архівах. Мае пошукі зводзіліся перад усім да таго, каб знайсці сям’ю, дакументы, паглядзець архівы, бібліятэкі. Гэта заняло шмат часу, пасля чаго я і напісала гэтую кнігу. Я прадставіла шлях Хведара (настаўніка, паэта, рэдактара, навуковага даследчыка і палітычнага дзеяча) і яго брата **Мікалая** на беларускіх сцэжках, ад Вільні, Беластока, Тапаляна да Нямеччыны, дзе ён загінуў. Дзякуючы пошукам даследчыцы сям’я даведлася пра яго апошнюю дарогу. У Нямеччыне ён выдаваў часопіс «Шляхам жыцця» і пасля «Апошнія Весткі».

Беларуская эміграцыйная прэса па II сусветнай вайне дацаніла заслугі Хв. Ільшэвіча для культуры і беларускага руху. **Алена Анішэўская**, якая пазнаёмілася з Ільшэвічам у Беларускамі камітэце, напісала ў «Ніве» (2000

г.): Лена Глагоўская адважна загарыла аб патрэбе поўнай рэабілітацыі Хведара Ільшэвіча – перадавога дзеяча беларускай культуры і абаронцы беларускай справы ва ўсякіх палітычных умовах. Апрача таго, чым займаўся беларускі патрыёт, быў ён выключна добрым, уражлівым і адкрытым чалавекам. Ён не праходзіў з паднятай галавой побач патрабуючага якой-колічы дапамогі. Ці такія бываюць фашысты?!» Пасля вайны сачылі за іншымі беларускімі дзеячамі з часу II вайны (і не толькі, бо пад лупай было і БГКТ) ды яго жонкай Надзеяй, настаўніцай у Тапалянах кіраўнічкай сельскагаспадарчых школ у Беластоку і яго знаёмымі, запалохвалі і саджалі ў турмы, часта яны ўцякалі з Беласточчыны. Таму складана было Лене Глагоўскай пайсці следам Хведара Ільшэвіча, рассакрэціць тайны і раскрыць архівы. А ўсё можам знайсці ў кнізе, на 250 старонках, са здымкамі, з якіх спаглядаюць мілы, таленавіты, адукаваны, адважны і шчыры беларус і яго паплечнікі.

Сустрэчу з прафесар Аленай Глагоўскай і яе кнігай пра Хведара Ільшэвіча сарганізавала Культурнае Таварыства «Русь» у Цэнтры праваслаўнай культуры ў Беластоку.

Міра Лукша
фота **Міры Лукшы**

7. січня минуло 100 років од народжыня Юрія Новосілівського – великого нашого Краяна, світової славы маляря, іконописця, сценоґрафа і теоретика штуки, а попри тым філософа і православного богослова. Постановом Сойму Польской Республики ІХ каденци з 22 липця 2022 рішено о установліню рока 2023 Роком Юрія Новосілівського.

Юрий Новосілівскій

Вродити ся в ден Рождества Христова! Природньо каждого дня родят ся новы жытя, але заправды припадок **Юрія Новосілівського** треба однести до Провідія, Намащыня.

Вродил ся – як речено – 7. січня 1923 рока в Кракові, але його няньо походил з Одреховой, рід же выводил ся без сомніня зо су-сідніх Новосілец, яки придали му назвиско. Гварю – придали, бо так діяло ся в однесіню до провідніх родів (на Лемковині переважні шолтысіх), яки приберали новы назвиска од місця, назвийме, урядуваня (м.ін Полянській, Ставискій, Климківській ци Бортнянській – по давному Шкурат).

Не глядал ем, не доходил, якими коліями жытя **Штефан Новосілівскій**, урядник колії, желізниці з пільвыжшом правничом освітом нашол ся в Кракові і оженил з Польком, **Анном Гернлендер**, з походжыня Австриячком.

Так, ци сяк, іх сын Юрко, будущый великій Юрий Новосілівскій ріс, плекал ся, вдыхал світ далеко од Лемковины, бодай в територіяльным сенсі. Ходил, до місцевої греко-католицької церкви, ачий не лем зато, же ходил там няньо (хлопці з мішаных супружеств за галицком тради-

циейом взглядом віроісповіданя кормили ся з няньового джерела).

„До церкви той, як споминат сам артыста, приходили не лем Украинці – грекокатолики. Приходили ту і православны студенты ЯУ з Воляня (барз музыкальны) і Полякы, котры хотіли ся выспівати, часом были то оперовы співакы. Был то знаменитый музыний осередок Кракова. Так окріслят свій перший контакт зо штуком Новосілівскій, власні як контакт з музыком, зо співом” – пише **Олена Дуць-Файфер** (о Юрию Новосілівскым в 70-ту річницю його народин, „Лемківскій Календар 1993” стор. 77)

Речена територіяльна далекіст од Лемковины была по часті умовна, бо – як чытаме в цитуваным выжше тексті (стор. 82) – „З Лемковины, того так улюбленого през себе краю черпат Новосілівскій величезну част своїх артыстычных інспіраций. Од дітиньства іздит ту на вакаці, вандруе, одвиджат церкви”.

Вшытко едно поза Лемковином сходят його дни і роки. Не мож забывати, же Новосілівскій был по части космополитом (выбачте за підповід, але то дост гарде, од грецкого *κοσμοπολίτης* – громадянин світа), уж з домашньої атмосфери, як і світа в яком ся нашол.

Пізрийме на тото – бодай в барз велькы скорочыню – за порядком.

В роках 1940-1942 был Новосілівскій студентом краківской *Kunstgewerbeschule* (Школы Здібництва і Артистичного Промыслу). Пак, по тримісяным

курсі во Львові, здал матуру, українську і вступил до... монастиря – Лаври Святого Йоана Хрестителя під Львовом.

„Хоц формальні был ем уні-ятот – повідат в великом індервю взятим в 1993 році через Олену Дуць-Файфер, цитуваным по части во спомненым ЛК 1993 – то уж был ем зафасцинуваный православійом, іздил ем до Почаєва і уж властиві знал ем, же з том унійом то не так, же то ест якысе удаваня Східной Церкви, а не Східня Церков, уж властиві душом был ем православний”.

Конец-кінцотом таким і стал ся, не лем формальні. Каждый його біограм в ріжнокультуровых текстах попри малярстві видит го як выдатного православного богослова.

Та мало быти за порядком. коротко.

1945 рока розпочал студіи в Выжшій Школі Штук Плястичных в Кракові, де в 1947-1949 рр. был асистентом знаного творці **Тадеуша Кантора**. В 1950 році выїзджат зо женом, **Софійом Гутковском** до Лодзі (там ма-

ла працю; шлюб церковный в православній церкви брали 1958 р.), де працює м. ін. в Выжшій Школі Штук Плястичных. Од того часу (1951 р.) зачынают ся його великы іконічны реалізації, поліхромії в церквах, православных, грекокатолицкых і костелах, котры будут тырвати десятки років.

В 1962 р. вертат до Кракова і до 1993 рока выкладат малярство (од 1978 р. як професор) в Краківській Академіі Штукы.

З роками послаблят ся його здорovia.

Вмерат 11 лютого 2011 рока, похованый 26 лютого в Алеі Заслуженых на цмонтері Раковицкым в Кракові. Участ в події взяла делеґация Стоваришыня Лемків і Руской Бурсы в Горлицях (посвятили мы тій події великій материял, 6 сторін, в Бесіді (119), в тым обшырный допис Поза канотом. Посмертні про Юрія Новосільского Олены Дуць-Файфер.)

Там, як і до богатой літературы доступной в електронных засобах одсылам в квестіі теоретичного пізнія на творчіст Генія

і його однесія до лемківства (кус шаленый **Петро Скрійка** написал о ним: „Був поляком і українцем, а деколи — тільки лемком”).

Петро Трохановскій
(за Бесіда, нр 1 з рока 2023)

Sami o Sobie. Miesięcznik społeczno-kulturalny. Nieodpłatny dodatek do Przeglądu Prawosławnego
Współfinansowany ze środków Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji
oraz Fundacji im. Księcia Konstantego Ostrogińskiego
ISSN 1899-9018 Nr indeksu 371416

Wydawca: Fundacja im. Księcia Konstantego Ostrogińskiego

Redaguje zespół: Andrzej Charyło (sekretarz redakcji), Eugeniusz Czykwini (redaktor naczelny)

Doroteusz Fionik, Natalia Klimuk, Ałła Matreńczyk, Anna Petrovska

Anna Radziukiewicz (zastępcza redaktora naczelnego), Dorota Wysocka

Opracowanie graficzne: Dorota Wysocka

Skład komputerowy: Halina Kierdelewicz

Adres redakcji: 15-399 Białystok, ul. Składowa 9; tel./fax (0048 – kier. z zagranicy) 85 742 18 57

e-mail: redakcja@przegladprawoslawny.pl; www.przegladprawoslawny.pl

Publikacja wyraża jedynie poglądy autora/-ów i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji. Публикация выражает лем погляды автора/-ів і не может быти ідентифікована з офіціальным становиском Міністра Внутрішніх Справ і Адміністрації. Публикация выражает только точку зрения автора/-ов и не может быть отождествлена с официальной позицией министра внутренних дел и администрации. Публикация выражает лише точку зору автора/-ів і не может ототожнюватися з офіційною позицією Міністра внутрішніх справ і адміністрації. Публикация выказвает только меркаванні аўтара/-аў і не может быць ідэнтэфікавана з афіцыйнай пазіцыяй Міністра Унутраных Спраў і Адміністрацыі.